Poštnina plačana v gotovini. Izhaja vsak petek. Leto II. Št. 23.

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12
Naročnina četrtletno 15 Din,
za pol leta 30 Din,
za celo leto 60 Din.
Posamezne številke 1·50 Din.
Za inozemstvo celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 9. junija 1933.

Upravništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12.
Poštnočekovni račun
Ljubljana št. 16.176
Rokopisov ne vračamo.
Oglasi po tarifu.
Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

—n—

Ob reviziji pogodb

Naša slovenska politična zgodovina se je pričela z l. 1848., z letom avstrijske državne revolucije. Zlasti pa je bil odločilen v idejni smeri vseslovanski shod v Pragi, ki je postavil osnove za vse politično stremljenje Slovanov vobče, avstrijskih pa še posebe. Revolucijsko leto je spravilo, tako kot l. 1918 ob koncu svetovne vojne nas, naše prednike pred silno važna in težavna vprašanja. Čez noč so morali reševati v zboru avstrijskih narodov stvari, za katere niso bili še dozoreli niti poedinci, kaj šele ves narod, ki je videl svoj glavni dobiček edinole v opravi tlake, neplačevanju davščin in obračunu z grajsko gospodo. Slovenski politiki tistih dni so bili za velikansko delo na političnem torišču z malimi izjemami nepripravljeni in ni čudo, če Slovenci nismo uspeli, ko nismo niti l. 1918 na celi črti.

V dveh smereh so morali naši politični voditelji po revolucijski dobi, ki je prav za prav segala prav do 1867. leta, soodločati in se opredeljevati. Naprej v notranje državnem pogledu pri organizaciji nove Avstrije z zahtevo po »Združeni Sloveniji«, potem pa še v zunanjepolitičnem, ko je bilo treba rešiti vprašanje o zvezi Avstrije z Nemčijo na velikem zboru v Frankfurtu, kjer se je odločevala vsenemška srednjeevropska politika.

Praški vseslovanski shod in vsenemški v Frankfurtu sta z današnjega zgodovinskega zrelišča dva glavna mejnika v zgodovini Evrope. To, kar se danes pred našimi očmi dogaja v Nemčiji, Avstriji in vsej Evropi, ima svoje idejne osnove že v dogodkih in osnovah obeh prej imenovanih velevažnih zborov. Danes je le zadnji zaključek razvoja na dnevnem redu: definitivna združitev vseh Nemcev v eni nemški državi, kakor je tudi zveza svobodnih slovanskih držav v eno višjevrstno politično skupnost nujen rezultat razvoja izza postavitve onega velikega vseslovanskega programa v Pragi l. 1848. Kdor hoče pravilno umevati dogodke v evropski politični areni, mora se poglobiti v leto 1848 in od tu pregledati vse dogodke, kakor so se porajali v organski zvezi drug za drugim in reševali vprašanja mirno ali z vojskami pod vidikom narodne osvoboditve in združitve.

Zanimivo je zasledovati stališče, ki so si ga Slovenci, kolikor so pač samostojno in res slovensko čutili, določili takoj ob revolucijskih dneh v obeh pogledih: v notranje političnem in zunanje političnem. Pojavili sta se dve struji: za Frankfurt in proti njemu. »Slovenija« ki je bila leta 1848 in 1849 edini politični list Slovencev (poleg gosp. »Novic« s političnimi doneski), je priobčila več člankov, obravnavajočih vprašanje o priključitvi Avstrije Nemški zvezi. En članek, ki ga priobčujemo na drugem mestu, je objavil neki M. N. 30. januarja 1849. V njem podčrtava samostojnost avstrijske monarhije in pobija združitev z veliko Nemčijo. Ker je to vprašanje prav danes zopet zelo pereče zaradi Hitlerjevega nasilnega režima v Nemčiji in zaradi ostrega spora med vlado Avstrije in vlado Hitlerjeve Nemčije, je prezanimivo tudi mnenje slovenskega razumnika, kako zre na sodobno velepomembno vprašanje, ki bi bilo že tedaj vse drugače rešilo srednjeevropski problem, kot pa se rešuje danes, ko se Slovani v svobodnih svojih državah popolnoma pavedajo, kaj jih čaka, če se vsi Nemci združijo, do zob oborože in gospodovalno stopijo pred vso Evropo tja do ruskih planjav.

Mislimo, da delamo prav če opozarjamo na zgodovinsko razvojno pot, ki jo je hodila Evropa od leta 1848,ko se je pričela velika ločitev med Nemci n Slovani, ali če hočete med »Pangermani« in »Panslovani«.

L. 1918 pomeni za Slovane vklub vsem težkim izgubam vendarle velik dobiček ob pogledu na veliki program, začrtan v Pragi 1848.

Zgodovinski pregled nam nudi dokaz, da velika vprašanja počasi dozorevajo in da potrebujejo daljšo dobo predno dobe svojo radikalno rešitev. Zavedati se nam pa je pred vsem tem tudi dejstva, da smo bili, smo in bomo vedno bolj ali manj, po lastni ali tuji krivdi, tvorci ali netvorci svoje boljše bodočnosti — da pa so usodni dogodki često šli proti nam in preko nas in da morda še gredo in bodo šli. **Smo pač na najbolj prepišnem delu Evrope, na križišču Srednje Evrope, kar je vedel že Napoleon, ko je za svoje namene poklical iz groba »Ilirijo oživljeno«.** Ob današnjem velikem ropotu o »reviziji« mirovnih pogodb nam nehote vstaja pred oči Napoleonova podoba in njegovi panevropski načrti. Da bi bil pa gospod Mussolini večji kot Napoleon kljub njegovem uobčudovanju Napoleonovega genija zelo zelo dvomimo. Njegovi revizijski načrti so v osnovah napačni. Napačni zato, ker ne stavljajo **na prvo mesto revizije zločestega, za vso srednjo Evropo v resnici usodepolnega »londonskega pakta« iz l. 1915.**

Trdimo na osnovi zgodovinskega razvoja in evropske krize, da je eden glavnih krivcev vse srednjeevropske mizerije ravno ta pakt, ki je oče — rapalske pogodbe, tiste pogodbe, ki je zasužnjila nad pol milijona Slovencev in Hrvatov.

Kot pravi panevropski pristaši kličemo vsej Evropi: »Če hočete podreti verzajsko pogodbo, odpravite hkratu tudi največje zlo za vse, namreč londonski pakt z rapalsko pogodbo vred. V imenu **načela in pravice do samoodločbe narodov, v imenu boljše ureditve srednjeevropskih razmer, političnih in gospodarskih,** je treba vedno in povsod misliti in delati na to, da se podere ta krivični zid, ki ga je postavil italijanski nacionalistični imperializem od Triglava do Snežnika.

Slovenci smo poklicani, da v imenu vseh trpečih narodov, ki jim postavljeni zid brezobzirno zapira svobodno pot do morja, kličemo zlasti Wilsonovemu nasledniku v spomin, da Wilson nikdar ni priznal sramotnega londonskega pakta, da ga ni podpisala Srbija in niso podpisali zlasti tisti, katerih zemlja se je prodala tujcu radi bankrota Avstrije.

Še eno. Ob podpisu mirovne pogodbe v Versaillesu, ki jo hoče Mussolini z Nemci vred »revidirati« ni bilo enega glavnih sopodpisnikov londonskega pakta. **Na versajski mirovni pogodbi ni podpisa Rusije,** ki ima danes, ko se Slovani drug drugemu bližamo v resni uri velikih dogodkov, po teži dogodkov, **svojo dolžnost, da revidira v celoti svoje stališče do podpisa na londonskem paktu!** Tu je naša terjatev v imenu programa in idej iz l. 1848, idej, ki jih je dal v veliki meri ruski klicar svobode narodov — Bakunin. Ko kaže, da se Rusija zopet uvrsti v slovansko fronto, smo hoteli opozoriti Bakuninove naslednike, da je prišel čas, ko morajo izpolniti to, kar je zasnoval njih prednik v družbi drugih slovanskih politikov in zato danes v zvezi z drugimi slovanskimi državami izpodbiti pravno in moralno osnovo — londonskega pakta in rapalske pogodbe.

Dolžnost vseh Slovanov je, misliti na to, da je največja krivica zanje vse nam storjena krivica z mejo od Triglava do Snežnika.

Naj žive ideje leta 1848 še danes v praktični vzajemnosti vseh Slovanov in Panevrope v duhu teh idej!

Prelat Andrej Kalan

Na binkoštno soboto 3. junija t. l. je umrl v ljubljanskem Marijanišču stolni prošt Andrej Kalan, ena največjih osebnosti slovenskega političnega in kulturnega življenja izza časov, ko je tedanja katoliška narodna stranka stopila v ospredje za socialno in politično svobodo in za kulturno samobitnost slovenstva. Po svoji osebnosti sicer ni bil ideolog kakor sta bila Mahnič in Krek, pač pa je bil vsestranski in modri organizator in realizator socialno gospodarskih in političnih ustanov. Spočetka vnet časnikar je ustanovil »Domoljuba«, bil je celo desetletje (do 1900) glavni urednik »Slovenca«, se je končno umaknil v Marijanišče in tam postal pravo središče vsega dobrodelnega in kulturnega življenja. Nad trideset let je bilo Marijanišče dom siromakov in ubogih dijakov, Kalanova miza pa zatočišče duhovite družbe, v kateri so se zbirali vodilni slovenski politiki, duševni delavci vseh vrst in reševali pereča vprašanja.

Kot vzgojitelj je bil rajni Kalan pravi oče sirot, res dober kot kruh pa tudi strog, kadar je bilo treba, vendar mu je že skozi strogost sijala milina in dobrota. Kogar je vzgojil, ga ni izpustil za vse življenje, in tako je narastla njegova družina v veliko število veljavnih mož, ki jih je spremljal z ljubeznijo v sreči in nesreči in jim ostal pravi očetovski prijatelj. Vsa starejša pa tudi mlajša generacija se ga dobro spominja kot Jeranovega naslednika pri Ljudski kuhinji, ko je delil »marke«; ob svojem času je bil v resnici oče ubožnega dijaštva. Po vojni se je spremenilo Marijanišče v dom našega akademskega dijaštva, Kalan je dal prostore za menzo in sam stopil na čelo pomožnih akcij za visokošolce.

S posebno ljubeznijo se je oklepal književnosti. Sam se je udejstvoval v vseh smereh, bil je mož finega okusa in širokega literarnega obzorja. Zaradi literature se je priučil tujim jezikom, da je poznal vsa velika dela v izvirniku; nekaj je tudi prevajal. Najbolj pa je gorel za napredek slovenskega slovstva; poznal je vsak pojav in bil mecen mnogim našim pisateljem, nekdanji naši moderni, zlasti Iv. Cankarju, ki mu je do konca ostal vdan, pa tudi vsej novejši, zlasti katoliški literarni struji. Brez Kalana bi ne imeli marsikaterega našega literata in brez njegove uvidevnosti bi najbrž tudi današnji »Dom in svet« ne bil prestopil v tako moderno in umetniško svobodno smer. Njegova široka človečnost, modrost in dobrota je znala vedno razumeti težnje mlajših generacij, in on jim je bil blagodušen mecen in podpornik.

Z gospodarsko širokopoteznostjo je kot predstojnik raznih ustanov zasnoval in zgradil velike moderne domove — tako je razširil zlasti marijaniški konvikt, sezidal Jugoslovansko tiskarno in moderniziral knjigarno. Vnet čebelar je mnogo storil za napredek slov. čebelarstva in kot predsednik čebelarskega društva gospodarsko reorganiziral in povzdignil društvo.

Kalanovo politično delo je bilo že od začetka naperjeno proti gospodarskemu in narodnemu hlapčevstvu. Tako je bil v ostrem boju s staroliberalno strujo, posebno pa s predsednikom baronom Heinom. To nasprotje mu je vedno škodovalo, zakaj avstrijska vlada je ovirala, kar je mogla, njegovo cerkveno karijero, in šele narodna vlada je potrdila njegovo imenovanje za ljubljanskega prošta. Tedaj je bil Andrej Kalan zopet v ospredju političnega življenja in je v boju za Jugoslavijo nastopil z odločilno besedo. Po Krekovi smrti se je postavil proti Šušteršiču in je ob dr. Korošču vodil deklaracijsko gibanje in ohranil enotno slovensko narodno fronto. Kot član prve narodne vlade je bil poverjenik za kmetijstvo in še nekaj časa potem vodil oddelek za kmetijstvo.

S pokojnim proštom Andrejem Kalanom je legel v grob eden izmed zadnjih velikih slovenskih ljudi, ki so v vseh bojih ohranili čisto človečnost in jim je bila edina misel osvoboditev in poveličanje svojega naroda. Zato ga je kljub ostremu mladostnemu nasprotju vezala pozneje prisrčna vez z mnogimi drugimi politiki, s pokojnim Iv. Tavčarjem sta se zlasti proti koncu intimno zbližala (Kalan mu je tudi napisal čudovito lepo obsmrtnico). Njegov ogromni pogreb 6. junija je pričal, da je bil v resnici oče ubogih, veliki kulturni ustvaritelj in pravi voditelj Slovencev. F. K.

Nova smer agrarne politike*

Naša organizacija akademikov in strokovnjakov-agronomov je nedavno izvolila nov odbor, ki bo zastopal koristi našega kmečkega stanu na zborovanu osrednje državne organizacije agronomov, ki se vrši v kratkem.

Spričo današnjih gospodarskih razmer so taka zborovanja stanovskih združenj, zlasti agrarnih, naravnost potrebna in le obžalovati je treba, da vlada v mnogih organizacijah mrtvilo in da dosti stanov sploh ni organiziranih.

V tej prehodni dobi je jako važno, kakšne sklepe napravi osrednja organizacija agronomov, zakaj pričakovati moramo, da bodo državna zastopstva agrarnih interesov vodila svojo nadaljno politiko v smislu sklepov zborujočih organizacij. Dokler nimamo ne kmetijskih zbornic, ne obveznih zadrug in poklicnih združitev, moramo biti dvakrat pozorni na te organizacije in njihovo stanovsko delo.

Strokovna podkovanost sama pa nam danes še ni nikako poroštvo za politično daljnovidnost bodi posameznika, bodi organizacijske celote, dokler ne vidimo kakega do podrobnosti izdelanega, za splošnost veljavnega in v javnih diskusijah kritično obravnavanega načrta. Poznamo slučaje, ko zastopa strokovnjak, ki je v številnih razpravah dokazal svoje poznanje naših agrikulturnih razmer, v politiki čisto tradicionalno in konservativno smer.

Zavedati pa se moramo, da je taka politika v velikih vprašanjih, kakor je agrarna, v bodoče nemogoča in preusmeritev nujna in neogibna, če tudi nepopularna. Iniciativo in akcijo mora voditi državna oblast po načelih in vidikih, ki naj bodo dvigajoč, vzpodbudni in vsakomur jasni. Krutost izrednih odredb se bo spremenila v bodočnosti v blagoslov — posebno v zadružništvu, ki naj, kolikor zadeva državno blagajno, prevali bremena zasebnika na zaokroženo celoto, tej pa nudi toliko svobode, da je ta bremena ne bodo ovirala pri razmahu. Mislim tu na trajno ukinitev zemljiškega davka za obvezne zadruge, a v teh periodično prenosnino nepremičnin, kar se bo v enotah pokazalo kot prava blagodat.

Ni ga narodnega gospodarja, ki ne bi videl razlike med hišnim in kmečkim gospodarskim življenjem v Sloveniji in onim na jugu in vzhodu države. Tembolj ga zna ločiti strokovnjak, ki ve, da je uspevanje in donosnost industrializiranega kmetijskega obrata, kakršnega pozna Slovenija, popopolnoma odvisna od dobrega trga. Brž ko tržna konjunktura pade, vede tak obrat nujno v proletarizacijo kmeta, tem huje pa na podeželju, ki je navezano na trgovino za izvoz: pri nas predvsem v Trst, Reko, Gorico in Celovec. Ob tem dejstvu je treba ugotoviti, da industrializirano kmetijstvo v zasebni roki nikdar ne prenese prehoda v pridelovalno, pač pa je to obratno vedno mogoče, če so prilike ugodne.

Ako ne varajo vsa znamenja povojnega gospodarskega razvoja, smemo upati, da postane bedna Slovenija polagoma vzor kmetijskega zadružnega dela, ali pa mora propasti kot žrtev finančno-političnih poskusov in špekulacij.

Slovenskemu strokovnemu zastopstvu agronomov želimo, da bi našlo dovolj umevanja pri tovariših iz drugih pokrajin za svoje in naše težnje, vsem pa čim živejše zavesti izjemnega položaja naše vasi in nujne potrebe, da jo rešimo.

* Prinašamo ta dopis brez pripomb kot glas iz strokovnih agrarnih krogov. Uredništvo.

OPAZOVALEC

Vseučiliški odbor

Pred nekaj meseci smo brali, da se je osnoval v Ljubljani Vseučiliški odbor, ki si je zadal nalogo, da z gmotnimi prispevki ožje slovenske javnosti brez podpore države, kateri sicer pripada, dolžnost, skrbeti tudi za najvišji slovenski kulturni zavod, izpolni in izgradi ljubljansko univerzo; ustanovi naj se prepotrebna akademija znanosti in umetnosti, izpopolnijo naj se vseučiliški instituti in seminarji, zgradi in uredi naj se univerzitetna knjižnica itd.

Odboru predseduje senator Ivan Hribar; zastopane pa so v njem poleg vseučiliških profesorjev tudi druge ugledne osebnosti našega kulturnega, gospodarskega in političnega življenja. Izmed politikov pogrešamo oba slovenska aktivna ministra in vse poslance; sicer pa ti v Belgradu najbrž popolnoma samostojno delujejo s svojim vplivom in svojo odločno besedo za slovensko univerzo in realizacijo gornjih načrtov. Da ne bi imeli zmisla za načrte Vseučiliškega odbora, ali pa da bi vladala morda kakšna medsebojna nasprotja in trenja, ne verujemo, saj je odbor glede osebnih in političnih prepričanj kaj pisano sestavljen. Ta lepa vzajemnost in tiha naklonjenost slovenskih politikov v Belgradu pa tudi poroštvujeta, da bo odbor, ki zelo tiho, zato pa gotovo tem bolj resno in korenito deluje, v svojih načrtih popolnoma uspel. Želeli bi samo, da bi javnost kljub svoji skromnosti obveščal od časa do časa o svojih uspehih . . .

Tobaka ne moremo v Ljubljani naročati po slovensko!

Glavna zaloga tobaka v Ljubljani je v rokah »Vrbaske banke«, ki jo je na dražbi dobila v zakup. Ker v Sloveniji »Vrbaska banka« očitno ni mogla najti kakšnega slovenskega uradništva, ker jih menda ni in je menda ves inteligentni proletariat pri nas zaposlen, ima v svojih skladiščih tri ljudi, ki ne razumejo slovenske besede in pišejo vsi le s cirilico; nekaj časa je tolmačil želje slovenskih trafikantov, ki dobivajo tobak pri ljubljanski glavni zalogi, hlapec, ki je prenašal zaboje. Potem je pa odšel tudi ta možakar. Glavna zaloga tobaka v Ljubljani (menda pa tudi druge glavne zaloge v Sloveniji) dajo trafikantom naročilne liste, ki jih morajo izpolniti in vpisati vanje, koliko tobaka ali pa tobačnih izdelkov in pa kakšne vrste, da rabijo in naročajo. Ti naročilni listi so tiskani samo v cirilici in jih izdaja »Samostalna uprava državnih monopola« kot je tiskano na glavi. Spodaj pa sledeče vrste: I. Križani duvani, II. Cigarete obične, III. Cigare, IV. Duvan za žvakanje i burmut itd. itd. Vsaka teh vrst ima naštetih vse polno podvrst. Treba je potem zapisati »komade« ali pa »kutije«, kolikor jih rabi trafikantinja za svojo trafiko. Vse to tiskano samo v cirilici po srbsko. V Sloveniji ni analfabetov, tudi cirilico zna brati precej ljudi, v odstotkih gotovo več kot v Albaniji albanščino. Nihče pa ni dolžan, da bi se trudil in pazil, da bo izpolnil pravo vrsto, ko cirilice ni vajen. **Pravijo**, da je slovenski jezik državni jezik. Pred 15. leti so slovenski trafikanti dobivali take naročilnice za tobak pri glavnih zalogah, da je bilo vsaj pod nemškim besedilom tiskano tudi slovensko. V Sloveniji kadimo samo monopolski tobak, ker tihotapskega tobaka pri nas sploh ni. Za monopolski tobak zmečemo v Sloveniji stotine milijonov na leto, malo manj kot za alkohol. »Samostalna uprava drž. monopola« naj tedaj upošteva, da je slovenščina državni jezik in naj skrbi, da bodo postreženi Slovenci po slovensko po vseh glavnih zalogah v Sloveniji in pa tudi pri glavni zalogi tobaka v Ljubljani, čeprav je zakupnik te glavne zaloge »Vrbaska banka«.

Nad trafike naj pa v Sloveniji napravi monopolska uprava slovenske napise, da bomo vsaj vedeli, kje je naprodaj tobak, ker je sedaj napisano povsodi le »prodaja duvana«!

Iz „Pobede“

Tole beremo v zagrebškem listu »jugoslovenskih nacionalista« **Pobedi**, glasilu obnavljajoče se Orjune:

»Nikada to ime (sc. Orjuna) nije okaljalo svete tradicije bilo hrvatskog, bilo srpskog, bilo slovenačkog dela naše nacije. Nikada se nije digla ruka na svetinje tih naziva zato, što se tako zovu. I ne će!« — Vendar pa svetosti teh nazivov ne jemljejo preresno, vsaj kar se tiče »slovenačkoga dela naše nacije«, ki ga »Pobeda« naziva »dravskobanovinci«. — Lepo se čitajo tudi te besede: »Tudi pri nas bi bilo treba delati po sistemu Hitlerja in Mussolinija; če si člen Sokola, imaš kruh, če pa tega ne maraš, si pa brez zaslužka. To bi bil res pravi recept za naše gg. uradnike.« Itd. »Pohod« je dobil sebi vrednega tovariša.

Propaganda za naš tujski promet. Tudi „Putnik“ ne ve, da so v Sloveniji Slovenci

Veliko govore pri nas o pospeševanju tujskega prometa, tudi precej denarja gre za to, da bi se povečal pri nas tujski promet in da bi postal studenec večjega dohodka našega gospodarstva.

Za povzdigo tujskega prometa in za privabljanje tujcev je treba iznajdljive deklame. Celo radio uporabljajo včasih v ta namen. Lepaki, če imajo umetnostno vrednost, če so res umetniško zasnovani in je v njih tudi občutje ter niso le topi posnetki pokrajine, so gotovo dobro sredstvo za reklamo. Še boljše sredstvo je pa propagandna književnost, knjižice z opisi krajev in njih znamenitosti in mikavnosti z zgodovinskimi in drugimi podatki. Take »Bädekerje« shrani tujec in jih še pozneje prebira, mu ostanejo dolgo v spominu ter pripoveduje tudi znancem o zanimivostih, ki jih je videl v tujini. Prav posebno pripravni so pa albumi s slikami mest in pokrajin, spomenikov in stavb s kratkim in jedrnatim besedilom, ker so najbolj nazorna reklama, ki vpliva obenem trajno.

Imamo nekaj »Vodnikov« za nekatera naša mesta z dobrimi opisi, tudi nekaj »Vodnikov« po slovenskih planinah, ki so precej obširni, tudi za ude »Penklubov« je izšel pravkar v francoščini dober opis Slovenije in Slovencev. Veliko premalo pa je bilo storjenega za privabitev tujcev iz velikih zapadnih držav, Francozov in Angležev, v slovenske kraje, in manjka nam za to primernih propagandnih tiskovin. Koliko bi nam lahko koristili ugledni turisti iz teh držav moralno, če bi potem vzbujali zanimanje za Slovence in Slovenijo tudi doma, se vse premalo zavedamo. Tujske propagand-

Od razmere med Avstrijo in Nemškim*

Misel omikanih Čehoslavjanov in Slovencov zdaj narbolj veže prihodno postavljenje Austrije proti Nemštvu. Ta negotovost veči skerb in nepokojnost dela, kot bolj z prevzetnimi Madjari: zakaj v očitnim boju se Slavjani, če bodo složni in eden drugimu bratje, nimajo ničesar bati.

Ali nam koj namen te skerbi pred nemško ljubeznijo iz serca pade? Ali kaj nam prinese ta mesec?

Ne zatajimo si tega, obljubljena demokracija je v Evropi že zlo obnemagala; in zdaj se z verhnostjo narodov šala vganja in na želje in voljo narodov se malo porajta!

Vse slavjanske dežele so odkrile svojo voljo proti zjedinjenju z Nemčijo, na več krajih je zavoljo te reči velika razdraženost, jeza in clo tepežnja vstala; po puntu Kozoperska mesca so se tudi nemški stanovalci zastran Frankfurta ohladili in se oglasili zoper ondašni zbor in njegove Austrii sovražne sklepe; iz več dežel so podali odbori, kteri občno zaupanje imajo, prošnjo k ministerstvu, de bi se austrijanski poslanci iz Frankfurta nazaj poklicali: še clo veliko poštenih svobodomiselnih Nemcov spozna, da je za Nemčijo in Austrijo bolje biti v eni zraven druge; sam predsednik, zdaj minister Gagern je na svitlo dal razpis v tem smislu.

In glej, kakšna se godi! Vlada ne pokliče še zdaj poslancov iz Frankfurta nazaj, in pusti še zmiraj to čudno reč, de imamo v Austrii ustavodelni zbor in de med tem kos Austrijancov vendar nekaj drugiga v Frankfurtu plete.

Vlada naša je protestirala proti vodilam, kterih se je Gagern kot minister držati obljubil, je zagotovila, de so besede ministerskega programa napak razumljene bile, de je Austrija tako rekoč med nemškimi državami nanemškejši; kakor de bi teh 7 miljonov Nemcov v Austrii državo storili in de bi Slavjani in drugi narodi sami malovredni pridavek bili, kteri bi mogli z vsem zadovoljni biti, kar bi jim Nemci namenili. Tako dalječ je prišlo, de moramo mi Slavjani Nemca Gagerna, ki bi gotovo rad nemško slavo v škodo Slavjanov razprostranil, bolj ceniti od svojih lastnih ministrov.

Kam peljejo te djanja? Nobenimu ne bo v misel prišlo, de bi se naša vlada morebiti središne nemške vlade bala; te ne poslušajo še lastne na ped velike deržavice.

Tudi v naši deržavi se ničesar bati ni, ako se poslanci iz nemškiga zbora pokličejo. De se pa ti poslanci sami iz Frankfurta nazaj ne vernejo, to vsak lahko zapopade, kdor človeško slabost le nekoliko pozna. Oni se sramujejo domu iti, brez de bi kaj opravili bili, in bi radi pokazali, de so vendar za kaj bili.

Od nekaterih nepoštenih sovražnikov Slavjanstva nečem govoriti; te zderži tam sramota in pa jeza zavoljo neizpeljaniga maševanja. Zamogli bi se tedaj in imeli bi se iz mnogih vzrokov ti poslanci nazaj poklicati.

Kaj je tedaj vzrok, de se ne pokličejo?

—To ni težko vganiti. To so dynastiški in proti demokratiški nameni. Mislijo na neko novo izdanje nemške zveze, bodi si tudi vezana v ruskim safianu; zakaj ta zveza (bund) je močno služil nemškim vladarjem in vladarčikam.

Nočem v teh mirnih Novinah pretresovati pravico ministerstva k takimu ravnanju, zakaj težko bi bilo mirnost obderžati. Le toliko omenim: Sedi zbran naš ustavodelni zbor, kteri brez vse dvombe tudi pravico ima ustanoviti razmero med našo deržavo in Nemško. Ali se da s tem zediniti to diplomatiško ravnanje?

Ali morebiti ima ministerstvo pri tem sosebno in vendar pošteno misel? Morebiti misli na to združljivost (Vereinbarung) in meni, de je to tudi združljivost, kadar vlada to razmero na diplomatiški poti iznajde in po tem zboru v razsodbo in prijetje izroči.

Ali naj bo že kakor hoče, toliko vendar zaupamo od našiga ministerstva, ki je tako lep program na svitlo dalo, de ne bo k nobeni razmeri privoljilo, ktera bi bila proti izrečni želji slavjanskih narodov, de bi Austrija samostalna in od Nemštva neodvisna bila. Ako bi tudi ta up ogoljufan bil, bi bili žalostni nasledki ne samo za Austrijo, ampak za celo Evropo.

* Pričujoči sestavek je ponatisk iz 9. lista »Slovenije« z dne 30. januarja 1849 l. Primerjaj naš sestavek »Ob reviziji pogodb«.

ne tiskovine izdajamo rajše v srbsko-hrvaškem jeziku kot v angleščini in francoščini, čeprav bo Hrvat in Srb razumel za silo tudi slovensko. Prvi obširnejši »Vodnik« po naših alpah je izšel v hrvaščini, ne pa v slovenskem jeziku, kakor da bi bile naše planine vse polne Hrvatov in ne bi bili tisoči turistov iz slovenskih mest Slovenci.

Pred kratkim sem iskal po Ljubljani album pokrajin iz Slovenije za Francoza iz Belgije, da bi mu ga dal za spomin, ko je odhajal nazaj domu. Po knjigarnah ni bilo najti nič pripravnega. Našel sem pa mal album 30 fotografskih posnetkov mest in pokrajin iz Slovenije, ki ga je izdala d. d. »Putnik«. Že naslovna stran tega albuma me je osupnila. Ta album ima naslov Dravska banovina debelo tiskan in šele pod njim je komaj vidno tiskana v oklepaju Slovenija. Vsak bi se smejal, če bi dobil v roke reklamni album za Dalmacijo, pa bi imel naslov Južni del primorske banovine. Prav gotovo ne bi vedel noben Francoz, ne Angležz, niti Nemec, pa tudi ne Čeh in morda še kak Belgrajčan ne, da sta ti sestavini Dalmacija. Tudi Slovene poznajo po svetu dandanes že bolj kot pa dravsko banovino. Kar je pa nad vse čudno, so pa napisi na posameznih fotografskih posnetkih: Ljubljana, glavni grad dravske banovine. Grad i tvrdnjava — Ljubljana Hauptstadt der Banovina. Aussicht auf die Stadt mit Schlosberg. Maribor na Dravi, drugi grad banovine — Maribor an der Drau die zweitgrösste Stadt der Banovina. Celje, grad i letovalište na Savinji — Celje, alte Stadt u. Sommerfrische am Savinja-Flusse. Kamnik, grad i letovalište ispod Kamniških planina — Kamnik, kleine Stadt u. Sommerfrische unter den gleichnamigen Alpen. Lečilište Rogaška Slatina (zakaj ne kar Rogatačka Slatina po znani Rogatačka Slatina Varaždinske tóplice?) — Kurort Rogaška Slatina (Rohitsch Sauerbrunn... Triglav, najvšia gora Jugoslavije (ali Slovenije ne?) 2864 m i ispod njega ledanjak — Triglav, der höchste Berg Jugoslawiens 2864 m, unter ihm der Triglav-Gletschere... Celo stvar pa zapečati: Iz Julijskih Alpa: Vršič 1515 m — Aus den Julischen Alpen: Vršič 1515 m. Slovenske besede ni ene v tem »Putnikovem« albumu. Kakor, da bi bil slovenski jezik in z njim Slovenci izbrisani iz slovenske zemlje. Ta album »Dravske banovine« je **namreč edini**, ki ga je izdal »Putnik« in ni še kakšne druge izdaje s slovenskimi napisi in s francoskimi in angleškimi prevodi; pa **tudi kakšnega drugega** albuma iz Slovenije **ni!** Zdi se, kakor bi vabili v Slovenijo samo zagrebške žide, ki jim je treba včasih povedati tudi kaj po nemško.

Tujski promet pri nas je že po hotelih in po letoviščih udomačil nekakšno jugoslovenščino, ki se ji smejejo pametni Srbi in Hrvati. Slovensko osebje po letoviščih nagovarja vsakega tujca v nekaki mešanici, ki je naravnost smešna, namesto, da bi govorilo lepo po slovensko. Vzrok je hlapčevski duh; vrača se »die zweite Landessprache«. Dolžnost pravega slovenskega človeka je, da nastopi kjer se pokaže ta grda razvada, odločno zoper njo.

Tujca zanimajo **posebnosti** dežele in krajev, ki jih obišče. Hamburžan ne hodi v Švico, da bi poslušal »plattdeutsch«, Berlinčan pa ne v Italijo, da bi občudoval peščeno polje. Svoje narodne noše kažemo tujcem, svoj jezik pa skrivamo. Nasproti tujcu nismo hlapci, ampak gostitelji. Prav je, da tujcu, ki ne razume našega jezika, postrežemo v njegovem, toda zaradi tujca pa ne gre zatajevati samega sebe.

V vseh propagandnih tisovinah naj bo pri nas slovenščina na prvem mestu, za njo pa francoščina, angleščina in če je potrebno tudi nemščina, sploh kak **svetovni** jezik.

Nemci v Austrii — ako se na nekatere vekače ne pogleda — imajo že zopet sočutja dovelj za Austrijo, ktera je od Frankfurta neodvisna, kakor so že v premnogih prošnjah in pismih (adresah) razodeli in kakor se vsak lahko osebno prepriča, ako se z Nemci pogovarja. In to se tudi prav lahko razumi, zakaj v Austrii se Nemcam kot Nemcam nikoli krivica godila ni, in se tudi pri narpopolniši svobodi vseh narodov za svojo narodnost ničesar bati nemajo.

Čehoslavjani nasproti in Slovenci ne bodo nikoli veselja imeli do Austrije, ako bo k Nemčiji privezana; ampak vedno antipatijo in jezo, ker bi se njih deželam, še vedno reklo »deutsche Länder« in Nemško bi se jim zopet povsod kot gospod na pot stavljajo, nemšina in njeni nasledki, bi se globokej in globokej vkopavali itd. in jemanje narodniga imena (kteriga bi mi kot Teutschösterreicherji ne imeli), mora vsakteri narod, ako ni popolnoma oterpnil in tumast postal, narbolj razžaliti.

De bi pa ta nejevolja Austrii silo škodljiva bila, de bi ona v kratko tudi prešla na brate Hervate, Serbe, Slovake in Rusine (pri Polakih je je že tako preveč) in de bi pri pervi politiški nevihti (viharju) lepa austrijanska ladja razdjana bila, to mora vsak pameten spreviditi. Bog razsvetli tedaj naše ministerstvo, de od starih temnih potov odstopi, in ravna po volji in koristi narodov!

M. N.

Vabilo na subskripcijo!

Konec junija izide

Krog

zbornik leposlovja, umetnosti in razprav v založbi sotrudnikov in v uredbi **R. Ložarja**. Sodelovali bodo: Mirko Javornik, Edvard Kocbek, Rajko Ložar, Bogomir Magajna, Francè Marolt, Pino Mlakar, Boris Orel, Bogo Pregelj, Bogo Vodušek, Vilko Ukmar i. dr. Knjiga bo obsegala 160 strani revijalnega formata z originalno glasbeno prilogo V. Ukmarja, osem prilog na umetniškem papirju z reprodukciami plesa P. Mlakarja, del ljudske upodabljajoče umetnosti in del F. Goršeta, M. Maleša, arh. F. Tomažiča in drugih. **Cena knjigi znaša v prednaročbi 35 Din**, v knjigotrštvu bo cena znatno višja. Subskripcija do 30. junija 1933. Knjiga se naroča v subskripciji na naslov: Zbornik »Krog«, Ljubljana, Bleiweisova cesta 20/III.

GOSPODARSTVO

Nezdravi pojavi v gospodarstvu

»Jugoslovenski Lloyd« poroča iz Slovenije o »zelo zanimivem primeru iz industrije kvasa«. Gre za neko tovarno kvasa, ki ni imela dovolj kapitala, da bi bila izvršila potrebne nove naprave. Zato se je sporazumela s konkurenčno tovarno, da ji za pet let odstopi vse svoje pravice, kakor kupce, knjige, odjemalce, in sicer za znesek 2,500.000 Din. Delavstvo seve ni imelo od te kupčije nobene koristi.

Med tem dogovorjenim časom pa je lastnik te tovarne spremenil firmo in po sili razmer je prišlo do novega sporazuma, ki je spet prinesel istemu podjetju 1,250.000 Din. Prav tako je poroštvoval ta sporazum mesečni dohodek 50.000 Din zapet ali 30.000 Din za deset let. Skupni uspeh teh sporazumov predstavlja za lastnike te tvornice **znatno vsoto od 4,250.000 do 4,850.000 Din.** V dogovoru je tudi pristavek, ki dovoljuje odpoved pogodbe, če bi se med tem ustanovila kaka nova tovarna za kvas.

Med tem pa je stopil v veljavo »numerus clausus« za tovarne kvasa za dobo šestih let, a hkratu je bila ustanovljena nova tovarna. Zato je sindikat pogodbo odpovedal. Dotlej so prejeli lastniki te tovarne 3,750.000 Din, pa kljub temu niso mirovali, ampak na vse načine motili proizvodstvo kvasa drugi tovarn.

»Numerus clausus« ni trajal dolgo: lastniki te tovarne so začeli vnovič z delom, to pot brez predpisanega dovoljenja. Povišali so znatno proizvajalno sposobnost svojega podjetja, a cene so znižali pod normalo, tako da so morali ostali proizvajalci prodajati svoj kvas z izgubo. Zdaj so postavili sindikatu nove zahteve, ki jih pa ta ni hotel sprejeti.

Zakon predpisuje, kako morajo poslovati tovarne za kvas, da ne nastane nevarnost za zdravje okoliškega prebivalstva. Zato je tudi ljubljanska občina zahtevala, da tovarna vse predpise spolnjuje.

Zdaj pa se je našel neki belgrajski list, ki je začel napadati zainteresirane. Podtikal je tudi predstavniku ljubljanske občine, da je zainteresiran na strani sindikata, ker je zahteval, da se zakoniti predpisi strogo spolnjujejo.

»Lloyd« je mnenja, da so to nezdravi pojavi, ki jih zaradi zdrave pridobitne politike ne bi smeli trpeti. Toda še nekaj bi bilo upoštevati česar »Lloyd« ni storil. Gre namdeč za velikanski dobiček skoraj 4 milijone dinarjev, ki ga je tovarna profitirala prav za prav zgolj za svoj monopol. In ta monopol se tiče kvasa, osnovne sestavine kruha, ki ga kupujejo vsi, ki ga največ kupujejo prav najrevnejši, kajti ti si po navadi ne morejo privoščiti dosti drugih živil. Ves ta dobiček za nič so plačali tovarni torej zvečine reveži.

In to je tisto, kar je še bolj nezdravo v našem gospodarstvu, kakor pa zgolj spor zaradi strogega spolnjevanja zakonitih predpisov.

Izhod iz finančne stiske

Bivši minister Ivan Mohorič je poročal na zborovanju Mednarodne trgovinske zbornice na Dunaju o finančnem položaju podonavskih držav. Orisal je najprej na splošno gospodarsko stanje teh držav ter Poljske. V tem oziru je le na novo oblikoval bolj ali manj znana dejstva in zahteve. Najbolj zanimiva pa so njegova izvajanja glede vojnih dolgov. V tem pogledu je Mohorič vprašanje precej priostril. Gotovo je, da bo do predlaganih in zahtevanih odredb prišlo prej ali slej, ali sporazumno, ali pa enostransko, z bolj ali manj sramežljivo napovedanim bankrotom. Kajti vsakršna inflacija bi vprašanje sedanje gospodarske stiske samo zavlačevala in s tem poslabševala, ne mogla bi ga pa rešiti. Inflacija, to je umetno napihavanje denarnega trga, ki ne ustvarja vrednot, ampak jih zgolj podtika, s tem pa izpodkopuje tla veri — kreditu, tej osnovi vsakterega sodobnega gospodarstva.

Pravilna so torej Mohoričeva izvajanja, ki jih posnemamo po »Trgovskem listu«:

Obnova evropskega gospodarstva je postala odvisna od brisanja medvojnih dolgov in če Amerika noče na to brisanje pristati, potem škoda za vse njene napore, da bi imela londonska konferenca kakšen uspeh.

Prav za prav je nadvse čudno, da nočejo te resnice sprevideti v Ameriki in da z neverjetno trmoglavostjo nepopustljivega upnika vztrajajo na plačilu medvojnih dolgov. Ko je njihov predsednik Hoover samolastno proglasil svoj znani moratorij in dosegel, da je tudi lozanska konferenca proglasila moratorij za reparacije, je bilo vendar jasno, da mora prenehanju reparacijskih plačil avtomatično slediti tudi neplačevanje medvojnih dolgov. Vendar ni pričakovati te neverjetne darežljivosti držav-zmagovalk, da bi se odrekle reparacijam, same pa v nezmanjšani meri plačevale medvojne dolgove, ki so vendar nastali iz popolnoma istega naslova ko reparacije. Pa tudi če bi bile pripravljene na takšno darežljivost, bi se njih namera izjalovila iz preprostega razloga, ker njih državne finance takšne darežljivosti ne bi prinesle. Zato ni drugega izhoda, ko da se za reparacijami brišejo še vsi medvojni dolgovi in Amerikanci, ki so znani po svojem realnem presojanju položaja, bi pač bolje storili, če bi napravili energično gesto in črtali vse medvojne dolgove, zlasti še, ko itak vedo, da jih ne bodo dobili. Saj so bile že redke države, ki so plačevale decembrski obrok, dočim se že danes ve, da junijskega obroka ne bo plačala nobena država.

A ne samo medvojne dolgove je treba brisati, temveč tudi velik del povojnih, državnih in zasebnih. Tudi v tem pogledu se ni udajati nobenim iluzijam, ker je prav tako jasno, da teh dolgov ne bo mogoče plačati v polni višini, kar najbolj jasno dokazujejo njih borzni tečaji. Če znaša n. pr. danes tečaj Youngovega posojila le še 40% nominale, potem to dokazuje, da tudi upniki ne računajo več ko na 40% odplačila. Zakaj se ne bi iz tega napravil edini jasni in pravilni zaključek in se ne bi reducirala dolžna vsota na višino, ki bi bila realna in katere izplačilo bi bilo mogoče pričakovati. Pa če je za primeroma visoko vredno Youngovo posojilo znižanje neobhodno potrebno, tem bolj je to jasno za državna posojila, ki kljub višjemu obrestovanju ne dosegajo tečaja Youngovega posojila niti za polovico! Kaj pomagajo vse zlate klavzule, kaj pomagajo vse tirade o sakrosanktnosti pogodb, če pa ni tu denarja, ki je potreben za plačilo. A danes vemo, da ni tega denarja in da ga sploh biti ne more. Agrarnim državam je izvoz onemogočen, če pa ne morejo izvažati, potem tudi ne morejo dobiti denarja za plačilo svojih obveznosti. A izvoz jim onemogočajo ravno one države, ki zahtevajo od njih povračilo dolgov. Same sebi jemljejo te države možnost, da pridejo do svojih terjatev, a teh zopet nočejo znižati. Nastaja tako nemogoč položaj, ki popolnoma izključuje vsako možnost plačila državnih dolgov.

Ni zato druge rešitve, ko da se državni dolgovi znižajo na višino svojih tečajev, kajti ti tečaji izražajo njih realno vrednost.

Naravno je, da se tuji upniki upirajo temu znižanju, ker je pač človeško, da se človek nerad odreče temu, na kar ima pravico. Toda na drugi strani je treba povedati z vso odločnostjo, da sploh ni res, da bi tuji upniki tako mnogo izgubili. Pogoji, pod katerimi so dovoljevali posojila zlasti v države vzhodne Evrope, so bili tako oderuški, da so bili že v nasprotju z dobrimi šegami in navadami. Emisijski kurz je bil dostikrat tudi znatno pod 80%, celo samo 70%, da so prejele dolžniške države dejansko komaj tretjino dolžne vsote. Od vse nominalne vsote pa so plačevale po 7 in tudi več odstotkov obresti, pa čeprav se je v upniških državah naložil denar le s te po 2%. Dejansko so zato vsi tuji upniki že v celoti dobili svoj denar nazaj in kar bodo še dobili, pomeni njih čisti dobiček. Če torej upniki jadikujejo, da ne morejo popustiti od svojih terjatev, potem so to le krokodilske solze, ki sploh ne zaslužijo, da bi se kdo na nje oziral. Državne zunanje dolgove je zato treba korenito reducirati, znižati tudi obrestno mero od reduciranih dolgov in če nočejo upniki na to pristati, naj pa države dolžnice to izvedejo.

Kakor vse kaže, pa tudi za zasebne tuje dolgove ne bo drugega zdravila. To se najbolj vidi pri nemških dolgovih. V vsem znašajo zasebni zunanji dolgovi Nemčije okoli 24 milijard mark. Če bi upniki tudi pristali na to, da se obrestna mera za te dolgove zniža od 6 na 4 odstotke, bi morala Nemčija pri enoodstotnem obrestovanju za amortizacijo plačati na leto 1.2 milijarde mark. Aktivni saldo nemške zunanje trgovine pa bo znašal komaj 510 milijonov, ker je v prvih štirih mesecih dosegel le 175 milijonov. Iz tega sledi, da bi mogla Nemčija plačati kvečjem 500 milijonov, ker so rezerve Državne banke že čisto iztrošene, saj je padel njen zlati in devizni zaklad že pod 9%. To pomeni, da bi mogla Nemčija plačevati za dolg in amortizacijo največ nekaj nad 2 odstotka.

Kar velja za Nemčijo, velja pa še v mnogo večji meri za državo vzhoden Evrope. Zato ne kaže nič drugega, ko da se izvrši kardinalna revizija vseh zunanjih dolgov, da se predvojni dolgovi čisto črtajo, povojni reducirajo na svojo borzno vrednost, obrestna mera pa povsodi zniža na znosno višino.

MALI ZAPISKI

Kontrola nad umazano literaturo.

Karel Čapek je nedavno zelo ostro nastopil proti umazanemu kiču v književnosti in umetnosti. V svojem članku v »Lidovih Novinah« zahteva najstrožjo, stvarno in kritično kontrolo nad umazano literaturo, ki si tako rada prisvaja naziv »umetnosti«. Predlaga, naj dnevno časopisje v svojih kulturnih rubrikah stalno priobčuje sezname nekulturnih »umetniških« proizvodov ter jih javno ožigosa. — Tudi pri nas bi bila vzgoja v tem zmislu zelo nujna. Spomnimo se samo na umazano in ničvredno »literaturo«, s katero je pred leti Zagreb poplavil našo ožjo domovino!

Izenačba krščanstva.

Trenutno se v Nemčiji mnogo bavijo z idejo nemškega boga. Na neki berlinski diskusiji so to zahtevo obrazlagali takole: »Krščanstva ni v bistvu nič drugega kot napak razumljeno germanstvo. Vsi starokrščanski simboli izvirajo iz nordijskega sveta; megalitska nordijska vera je postala praverstvo Izraela, kar nam dokazujejo palestinska arheološka izkopavanja. Kristus je napravil ponesrečen poizkus, da poživi to pravero, ki je za njegove dobe še živela v narodu. Pot preko staro- in novotestamentske religije je torej za germanskega človeka ovinek, če hoče najti sebe in svojega boga. Bog se je v germansko-nemškem bistvu, ki je s svojim bogom eno, najpopolneje razodel.« — Znano je, da si črnci predstavljajo boga, Kristusa in Marijo kot črnce. Ne morejo si svetnikov predstavljati kot belcev.

(Po »Prager Presse«)

Prepovedan list.

Minister za zunanje stvari je prepovedal uvažati in širiti v naši državi list »Ave Marija«, ki izhaja v Ameriki v Chicagu.

Razvoj časnikarstva v Rusiji.

Ob priliki »časnikarskega dne« objavljajo moskovski listi zanimive podatke o razvoju sovjetskega časnikarstva v dobi zadnje petletke. Po teh podatkih je izhajalo l. 1928. v Sovjetski Rusiji 577 časopisov v skupni nakladi 9 milijonov izvodov. Leta 1932. je pa izhajalo že 6683 časopisov v 35 milijonih izvodov. Časopisje izhaja v Sovjetski Rusiji v 63 jezikih. Leta 1928. je izhajalo 205 časopisov v neruskih jezikih, leta 1932. pa 1620. (Po »Del. Politiki«.)

Metoda Češkoslovaške politike.

V majniškem zvesku praške revije »Naša doba« čitamo te misli o metodah češke politike: »Dogodki v Nemčiji nam stavijo neposredno zahtevo, da mora biti naša narodna in državna politika ljudska, vsečloveška, evropska in humanitarna, da ima naš nacionalizem vedno širši evropski in svetovni okvir, da ne gojimo nobenega sterilnega samoljubja »naroda radi naroda«, temveč da svojo narodnost vedno gledamo sub specie človeštva. To je ravno humanizem v politiki. Nobeno sentimentalno čuvstvovanje, nobeno brezosebno zapadanje pacifističnim efemeridam. Samo zahteva, lastni interes včleniti v splošno celoto in si v tej celoti poiskati dobrega mesta in doseči priznanje. Potem bo naša usoda istovetna z usodo človeškega občestva in s tem zavarovana, ko bo to občestvo odločalo o usodah narodov.«

Širite in naročajte naš tednik!

D. S. Merežkovskij:

Napoleon

(40. nadaljevanje.)

Viteško abotna misel, izročiti se Angležem v roke, pošteno se zaupati sovražnikovi poštenosti, ga je mikala že davno — vedno; vedno je vedel — pomnil, da bo tako.

Sedemnajstletni deček, Bonaparte, piše v svojem šolskem zvezku povest o avstrijskem klativitezu baronu Neuhofu, ki se je razglasil leta 1737 za korziškega kralja Teodorja I., a so ga Angleži ujeli, zaprli v londonski Tower, in ki ga je čez mnogo let osvobodil lord Walpole. »Nepravični ljudje. Hotel sem osrečiti svoje ljudstvo, in to se mi je tudi posrečilo za hip; toda sreča se mi je izneverila, v ječi sem, in vi me prezirate«, piše Teodor Walpole-u, a ta mu odgovarja: »Trpite in nesrečni ste; to je dovolj, da imate pravico do sočutja Angležev.«[4]

»Drago sem plačal svoje romantično in viteško mnenje o vas, gospodje Angleži!« tako je baje končal Napoleon na Sv. Heleni to nedovršeno, otroško povest.[5]

Prav v tem šolskem zvezku piše tri besede: »Sv. Helena, majhen otok. Ste. Hélène, petite isle...« Potem pa — prazna stran. Zdaj jo je izpisal.

Na vsem potu iz Malmaisona v Rochefort so letale množice za njim s prav tistim neprestanim: »Naj živi cesar!« kakor takrat, ko se je vrnil z Elbe. Ker so pa zdaj vedeli, da zapušča Francijo, so prosili, jokali: »Ostanite, ostanite z nami, ne zapuščajte nas!«[6]

V mestu Niortu se je 2. huzarski polk malone uprl, ko je zahteval, da prevzame zapovedništvo in ga vede v Pariz.

Elbski čudež bi se bil lahko ponovil, če bi bil on to hotel; toda ničesar mu ni bilo več mar: njegova Duša je hotela drugega, večjega čudeža zanj.

3. julija je prišel v Rochefort, kjer so ga po poročilu kraljevskega ogleduha »sprejeli kot boga.«[7] Obe jadrnici, »Saale« in »Medusa«, sta stali pripravljeni v pristanu, toda nista mogli odriniti, ker je angleška križarka »Bellerophon« zapirala pristan.

Sklicali so vojno-mornariški svet in predložili na njem načrt za beg. Na ustju Gironde sta stali dve francoski korveti pod zapovedništvom kapitana Baudina.

»Baudina poznam,« je rekel stari, Napoleonu vdani podamiral Martin. »To je edini človek, ki more spraviti vaše veličanstvo zdravo in nepoškodovano v Ameriko.«

Napoleon je pristal na ta načrt in če bi ga bil takoj zvršil, bi bil rešen. Toda odložil ga je; minula sta dva dneva, trije, pa je še vedno odlašal. Ker so mislili, da se mu načrt ne dopada, so mu predložili drugega: mala danska goeleta 50tih ton, »Magdalena«, ki je stala v rochefortskem pristanu, bi naložila žganje in vzela cesarja s štirimi spremljevalci na krov; če bi bila preiskava, bi se skril v prazen sod.

Napoleon je pristal tudi na to, celo tovor žganja je ukazal kupiti, kakor da bi ne bil pomislil, kaj poreče zgodovina, če ga najdejo Angleži po dvajsetletni vojni z njim v sodu.

Morebiti je pristal na vse, ker ni ničesar več hotel, razen enega, ki ga je vabilo čim dalje tem bolje, kakor vabi prepad človeka, ki se je nagnil nad njim, da se vrže vanj.

Napoleon se je obotavljal, Fouchéju pa se je mudilo. 4. julija, po podaji Pariza, se je bal, kakor še nikoli, da bi Napoleon prevzel zapovedništvo nad vojsko. »Vkrcajte ga nemudoma na jadrnico, čeprav s silo,« je pisal Fouché generalu Beckerju. »Vkrcajte«, toda ne »odvedite«: hotel ga je zadrževati na ladji kot poroka — diplomatično »živo blago«.

8. julija se je javil Becker pri cesarju in ga prosil, na se odloči za karkoli, ker je njegov položaj v Rochefortu postal nevaren.

»Če pa se že zgodi karkoli, general, ali bi me mogli izdati?« ga je prašal Napoleon smehljaje.

»Vaše veličanstvo ve, da dam zanj življenje; toda če bi se vlada spremenila, ne bi mogel ničesar storiti za vas.«

»Že prav, pripravite čolne za otok Aix. Tam bom blizu jadrnic in se vkrcam nanju pri prvem popotnem vetru.«[8]

Mornarji niso imeli veliko upanja, da bi precej močni sušnik sploh dovolil jadrnicama, da odrineta iz pristana, čeprav z veliko nevarnostjo. Prav tega dne se je Napoleon odpravil v ribiško pristanišče Fouras in sedel v čoln. Molče, odrevenela ga je gledala množica starih ribičev in mornarjev. Ko so se veslarji uprli v vesla, je bilo tuljenje valov preglašeno od obupnega vpitja: »Naj živi cesar!« »Jokali smo, kot majhne deklice«, se je spominjal pozneje nekdo iz množice.

Cesar je ukazal pluti ne na otok Aix, kakor je spočetka sklenil, temveč na jadrnico »Saale«. Tu je prebil dva dni. »Bellerophon« je bil videti z jadrnice kot na dlani. Skušnjava je rastla. Dva dni se je boril z njo, a tretjega je odpravil dva pooblaščenca, vojvoda Roviga in grofa Las Casesa z določnim naročilom, naj doženeta, če je kaj upanja na prepust, in če ga ni, jeli bo »Bellerophon« oviral njegov odhod. Imel je skrivni namen, da tako dožene, kakšne namere ima angleška vlada glede njega in kako ga bodo sprejeli, če se pojavi na križarki.

Zapovednik »Bellerophona«, kapitan Maitland, je sprejel poslanca, toda na njihova vprašanja ni odgovoril naravnost: o prepustu ne ve nič in prav tako o namerah vlade; toda če odrineta jadrnici na morje, jih bo napadel; prav tako bo napravil preiskavo na vseh francoskih in nevtralnih trgovskih ladjah, in če dobi Napoleona na njih, ga bo zaprl, dokler ne odloči njegov poveljnik admiral Hotham.

Las Cases in Rovigo sta skušala prepričati Maitlanda, da potuje cesar v Ameriko, ker se je odpovedal politiki in hoče tam mirno živeti do smrti.

»Če je tako, zakaj ne poišče zavetja v Angliji?« je vprašal Maitland.

Samo tega sta Francoza čakala, toda nista pokazala. Da bi zvedela, kaj razume pod besedo »zavetje«, sta se naredila začudena in začela ugovarjati, da ostro in mrzlo angleško podnebje cesarju ne ugaja, tudi Franciji bi bil tam preblizu, in utegnili bi ga sumničiti, da se želi vrniti vanjo; in da se je nazadnje navadil videti v Angležih svoje zaklete sovražnike, a ti v njem »pošast brez vsakršnih človeških čuvstev.« Tu jima je moral Maitland že iz gole uljudnosti zatrjevati, da Angleži ne mislijo o Napoleonu tako slabo, in da se mu ni od njih ničesar bati. S tem je bil razgovor končan.[9]

Ko sta se poslanca vrnila k cesarju, sta mu naravnost povedala, da ni pričakovati od Maitlanda nič dobrega, ne glede na njegovo ljubeznivost. Glas, da se mora podati Napoleon Angležem v roke, je razburil mornarje in zapovedništvo jadrnic. Zapovednik »Meduse«, kapitan Ponée, je predložil nov načrt:

»Danes ponoči odrine ‚Medusa' pred ‚Saalo' in zdajci doseže v temi ‚Bellerophon'. Krov ob krov začnem z njim boj in mu ne pustim, da se premakne z mesta . . . Dve uri gotovo vzdržim; po boju bo moja jadrnica v zelo slabem stanju, toda ‚Saale' bo izkoristila ponočni sušnik in lahko dosegla morje.«

Dobro je vedel da izpostavlja poginu ne samo jadrnico, ampak morebiti tudi vse moštvo in sebe samega. Cesar je bil ganjen v dno duše.

Da bi Ponée zvršil svoj načrt, je moral dobiti dovoljenje starejšega zapovednika obeh jadrnic. Ta ga je spočetka dal, a potem spet preklical: zbal se je Fouchéja.

Cesar ni mogel nič več pričakovati od jadrnic in je sklenil iti na otok Aix.

Mornarji so bili obupani. Ljudje so se jokali, tolkli s pestmi po obrazu, metali svoje kape na krov in jih od besnosti teptali z nogami.

»Hotel sem ga rešiti ali umreti!« je rekel Ponée. »Angležev ne pozna. Nesrečnik je zgubljen.«[10]

Šest častnikov 14-ga ladijskega polka na otoku Aixu, šest dečkov, je predložilo še en načrt: dva logerja, dvojamborska mostovna čolna, ki stojita v rochefortskem pristanišču, vzameta na krov cesarja z dvema ali tremi osebami spremstva, prekradeta se po noči, v temi vzdolž obrežja do La Rochelle, odrineta od ondod na odprto morje, kjer bi kupili ali s silo vzeli prvo trgovsko ladjo, ki bi jo srečali, da odpravijo na njej begunce v Ameriko.

Napoleon ni hotel dečkov žalostiti: pritrdil jim je ali pa se je delal, ko da pritrjuje. Toda zase se je že odločil. Toliko je bilo žrtev okoli in okoli, da je nazadnje začel razumevati tudi sam, kaj pomeni »žrtev«. Morebiti je še vedno govoril kakor tisti igralec Lermontova svojemu Oderuhu — Usodi: »Svoje duše ne stavim na karto« — pa jo je že stavil.

13-ga zvečer se je cesar razgovarjal v siromašni sobici hiše v Aixu, kjer se je ustanovil z generalom Gourgaudom, sirovim toda ne neumnim človekom, o načrtu šestih dečkov.

»Res smešen je ta načrt!« je rekel Gourgaud. »Škoda, da manjka vašemu veličanstvu pogum, izročiti se Angležem. To bi bilo najbolje za vas. Vloga pustolovca je pod vašim dostojanstvom... Zgodovina poreče, da ste se odpovedali zgolj iz strahu, ker se ne žrtvujete do krajа . . .

Hlapec je učil junaka, in ta je molčal, ker ni bilo kaj odgovoriti.

»Da morebiti je najpametneje, izročiti se jim«, je nazadnje spregovoril cesar in gledal skozi odprto okno, kjer so črneli jadrniki »Bellerophona« kot niti pajčevine na rdečem zahodu. »Včeraj sem se že pripravljal, da grem na »Bellerophon«, pa se nisem mogel odločiti... Živeti sredi sovražnikov — te misli ne morem prenesti...«

Zdajci je priletela skozi okno ptička in se skrila v kotu sobe. Gourgaud je vstal, jo vjel in držal v roki.

»Izpustite, izpustite! Dovolj je nesrečnih!« je vzkliknil Napoleon.

Gourgaud jo je spustil skozi okno.

»Poglejmo, kam poleti, to bo znamenje«, je rekel cesar.

»Vaše veličanstvo, proti »Bellerophonu« leti«, je vzkliknil Gourgaud zmagoslavno.[11]

Napoleon ni nič odgovoril, toda obraz mu je otemnel. Spet je zaslišal klic: »Papiček, idi v kletko!«

Še tisto noč je ukazal, naložiti stvari na dva logerja in dansko goeleto, ker so sklenili, združiti ta dva načrta.

Ob enajstih je javil general Becker cesarju, da je vse pripravljeno. Ta ni nič odgovoril. Becker je odšel in čakal precej dolgo. Nazadnje je zaprosil generala Bertranda, naj mu vnovič javi. Toda komaj je Bertrand stopil v sobo in začel javljati, ga je Napoleon ustavil:

»Ne, danes ne grem, tu prenočim.«

In čez nekaj minut je ukazal povedati Las Casesu in generalu Lallemandu, da se poda jutri ob svitanju na »Bellerophon«.

Toda tudi sledečega dne ni šel, odložil je še za dan. Vnovič je odpravil Las Casesa na »Bellerophon«. Ker je vedel, da ne bo dala angleška vlada nobenih obljub, je hotel imeti vsaj Maitlandovo besedo, da ne bo zaprt kot vojni ujetnik.

[4] Masson, Manuscrits de N., 33—34.
[5] O'Méara, I. 363.
[6] Houssaye, l. c. 356.
[7] Ibid., III. 364.
[8] Ibid., III. 367.
[9] Ibid., III. 372—377.
[10] Ibid., III. 378—381.
[11] Ibid., III. 386—387.

Urednik in izdajatelj Drago Kornhauser v Ljubljani.